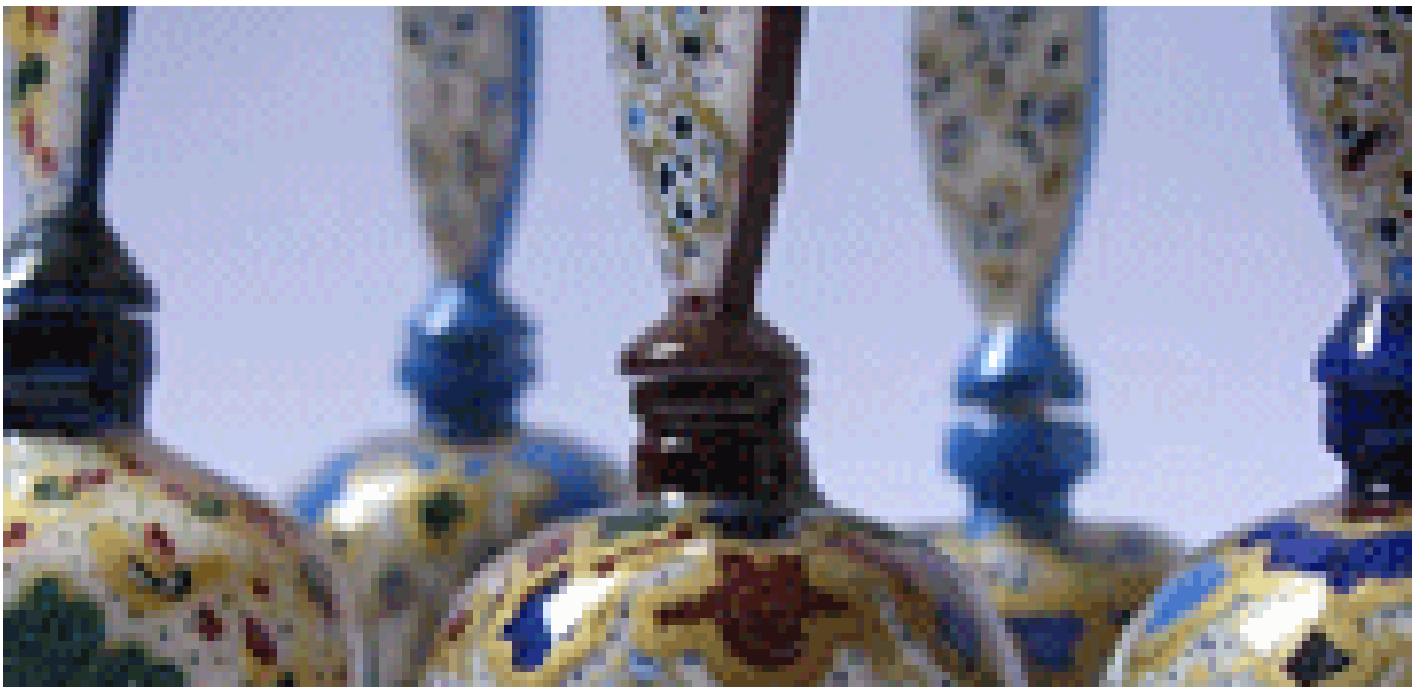

تاریخ: شنبه ۱۳۹۱/۰۵/۲۸

آداب و فضیلت سرمه کشیدن

سرمه کشیدن یک نمونه از دستورات مستحبی است که هم جنبه پیشگیری دارد و، هم به عنوان درمان برخی بیماری ها معرّفی شده است.

امروزه مسأله پیشگیری در محافل پزشکی و بهداشتی بطور جدّی پیگیری می شود و به مردم نیز سفارش میگردد، در حالی که اگر نگاهی گذرا به احکام سعادت بخش اسلام داشته باشیم، بوضوح و روشنی در می یابیم که اسلام عزیز در هزار و چهار صد سال پیش پا فشاری و تأکید عجیبی بر پیشگیری در مسائل معنوی و مادّی نموده است، تا جامعه اسلامی و مسلمانان هم از آلودگی به بیماریهای روحی و اخلاقی و روانی مصون بمانند، و هم بدن و جسم آنان مبتلا به امراض و ناراحتی های مختلف نگردد، و در یک جمله کوتاه عمل به دستورات نجات بخش مکتب تکامل یافته اسلام، زمینه های آلودگی به بیماریهای جسمی و روحی را از بین می برد.

سرمه کشیدن یک نمونه از دستورات مستحبی است که هم جنبه پیشگیری دارد و، هم به عنوان درمان برخی بیماری ها معرّفی شده است.

اهمیت سرمه کشیدن و فوائد آن

- مرحوم طبرسی، در کتاب مکارم الاخلاق، در بیان آداب پیامبر اسلام(صلی الله علیه وآله) می گوید:
«و کان لا یفارقة فی اسفاره قارورة الدهن و المكحلة و المقراض و المرأة و السواک و المشط پیامبر اسلام(صلی الله علیه وآله) همیشه شش چیز در سفر همراه داشت ۱- شیشه کوچکی از روغن و کرم ۲- سرمه دان ۳- قیچی ۴- آینه ۵- مسواک ۶-

شانه». (۱)

- روایت زیر در کتاب «دعائم الاسلام» از پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) نقل شده است:

«انه امر بالا کتحال بالا ثمذ و قال (صلی الله علیه وآله): علیکم به فانه مذهبه لِّلْقَذَى (۲) مصفاة للبصر پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) سفارش کردند که مسلمانان با «اِثْمَد» سرمه بکشند. و ضمن تأکید بر این نوع از سرمه، فرمودند: سرمه به اِثْمَد خار و خاشاک (و آشغالهای داخل چشم) را خارج نموده، و چشم را پاک می کند». (۳)

- امام رضا (علیه السلام) فرمودند:

«من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر فلیکتحل؛ کسی که ایمان به خداوند و روز قیامت دارد (و مبدأ و معاد را پذیرفته) مستحب است که سرمه بکشد». (۴)

- امام صادق (علیه السلام) فرمودند:

«الکحل ینبت الشعر و یجفف الدَّمعه و یُعذِّبُ الریق و یجلو البصر سرمه (چهار فایده دارد)

۱- به رشد موها کمک می کند.

۲- از ریزش اشک زیاد (از حد معمول) جلوگیری می نماید.

۳- آب دهان را گوارا می سازد.

۴- و چشم را جلا می دهد». (۵)

- امام باقر (علیه السلام) فرمودند:

«الاکتحال بالا اِثْمَد ینبت الاشفار و یحدّ البصر و یعین علی طول السجود ، سرمه کشیدن با اِثْمَد موجب رشد مژه ها می شود،

و چشم را تیزبین می کند، و به عبادت و شب زنده داری کمک می نماید». (۶)

نکته جالب این که طبق این روایت، سرمه علاوه بر آثار مادی، اثر معنوی نیز دارد.

زمان سرمه کشیدن:

در بسیاری از روایات آمده است که:

شب، موقع خواب، زمان مناسبی برای این منظور است، پیامبر اسلام(صلی الله علیه وآله) همواره شب هنگام موقع خواب این سنت اسلامی را انجام می دادند.

تعداد دفعات سرمه کشیدن:

- امام صادق(علیه السلام) از پدراناش(علیهم السلام)، چنین نقل می کند:

«کان للنبی مکحلة یکتحل منها فی کل لیلۃ ثلاث مرآود فی کل عین عند منامه پیامبر اسلام(صلی الله علیه وآله) سرمه دانی داشت که هر شب به هنگام خواب از آن سرمه دان سه بار در هر یک از چشمانش می کشید». (۷)

- امام رضا(علیه السلام) از پدراناش چنین نقل می کند:

«من اکتحل فیلوثر، من فعل فقد احسن و من لم یفعل فلیس علیه شیء» (۸) کسی که سرمه می کشد سعی کند عدد فرد را انتخاب کند (یعنی یک بار یا سه بار یا پنج بار... نه عدد زوج) البته این انتخاب مستحب است، و ترک آن هم مشکلی ندارد». (۹)

- در کتاب مکارم الاخلاق در مورد سرمه کشیدن پیامبر اسلام(صلی الله علیه وآله) چنین آمده است:

«یکتحل فی عینه الیمنی ثلاثاً و فی الیسری ثنتین و قال: من شاء اکتحل ثلاثاً و کل حین و من فعل دون ذلک او فوکه فلا حرج حضرت رسول اکرم(صلی الله علیه وآله) در چشم راستش سه بار و در چشم چپش دو بار سرمه می کشید و می فرمود: هر کس دوست دارد هر زمانی سه بار سرمه بکشد و اگر بیش از سه بار یا کمتر از سه بار هم بکشد مشکلی نخواهد داشت». (۱۰)

نوع سرمه دان و جنس میل آن

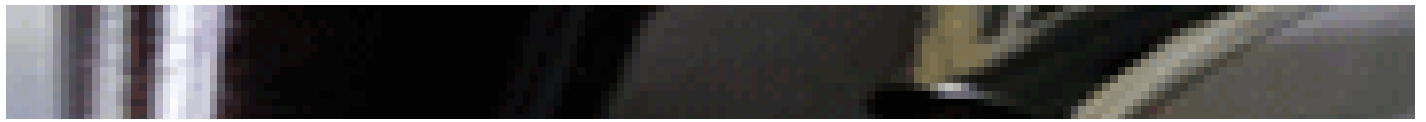
در بسیاری از روایات بر سرمه «اُثمِد» تاکید شده است. بنابراین شایسته است این نوع سرمه مورد استفاده قرار گیرد.

سؤال: سرمه اُثمِد چیست؟

جواب: در مورد این که «اُثمِد» سنگ معروفی است که از آن سرمه گرفته می شود و بنام «سرمه اُثمِد» نامیده می شود، همه علماء اهل لغت اتفاق نظر دارند، اما این که: معدن این سنگ کجاست؟ اختلاف نظر وجود دارد.

در مجمع البحرین آمده است: «اُثمِد سنگی است که به وسیله آن سرمه می کشند و معادن آن در مشرق است، و برخی معتقدند معادن آن در اصفهان است». (۱۱)

دهخدا در لغت نامه خویش می گوید: «اژمد سنگ سرمه است و آن سنگی است که از مغرب و نیز از اصفهان می آورند. و بهترین آن، سنگ سرمه اصفهان است، نام دیگر آن انتیمون (antimine) می باشد.» (۱۲)

علامه مجلسی (رحمه الله) می گوید: «اژمد سنگ سیاهی است که معدن آن اصفهان و اطراف آن است.» (۱۳)
و صاحب حدائق معتقد است: «این نوع سرمه در مکه مکرمه یافت می شود.» (۱۴)
- بیهقی در کتابش از سعید بن جبیر نقل می کند که ابن عباس گفت:

قال النبی (صلی الله علیه وآله): «البسوا من ثيابکم البیض و کفنوا فیها موتاکم و من خیر اکحالکم الاژمد انه یجلو البصر و ینبت الشعر لباسهایتانی را از پارچه های سفید انتخاب کنید و مردگانتان را در پارچه های سفید کفن نمائید و سرمه هایتانی را از اژمد، که بهترین نوع سرمه است برگزینید، که سرمه اژمد باعث جلای چشم و رشد موها میگردد.» (۱۵)
نتیجه این که بهترین نوع سرمه، سرمه اژمد است به گونه ای که برخی (۱۶) که در روایت برای سرمه ذکر شده است، در غیر سرمه اژمد نباشد!

و اما در مورد جنس «میل» سرمه و جنس «سرمه دان» در روایتی می خوانیم:

۳۸- حسن بن جهم می گوید: «ارانی ابوالحسن (علیه السلام) میلاً من حدید و مکحلة من عظام فقال: هذا کان لابی الحسن (علیه السلام) فاکتحل به فاکتحت امام هشتم (علیه السلام) سرمه دانی که از استخوان و میل آن که از آهن ساخته شده بود را به من نشان داد و فرمود: این از پدرم امام موسی کاظم (علیه السلام) بوده است با این سرمه بکش، سپس من با آن سرمه کشیدم.» (۱۷)

شایسته است متخصصان در این مسأله کاوش کنند: که آهن چه ارتباطی با سرمه دارد که از آن برای این منظور استفاده می شده است؟

دعاهای هنگام سرمه کشیدن

بی شک ارتباطی بین اعمال و دعاهایی که به هنگام آن اعمال مستحب شمرده شده وجود دارد. بدین جهت توجه به مضمون این دعاها در خور اهمیت است به این دعاها توجه کنید:

۳۹- در روایتی از حضرت رضا (علیه السلام) می خوانیم که آن حضرت فرمودند:

«هر زمان خواستی سرمه بکشی، میل سرمه را در دست راست بگیر و داخل سرمه دان کن و در آن هنگام «بسم الله» بگو و هنگامی که خواستی سرمه را به چشمت بکشی این دعا را بخوان: «اللَّهُمَّ نَوِّرْ بَصْرِي

وَاجْعَلْ فِيهِ نُورًا ابْصُرْ بِهِ حَقَّكَ، وَاهْدِنِي إِلَى طَرِيقِ الْحَقِّ وَارْزُقْنِي إِلَى سَبِيلِ الرَّشَادِ، اللَّهُمَّ نَوِّرْ عَلَيَّ دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي پروردگارا! چشمانم را (بوسیله این سرمه) نورانی گردان، و در چشمانم نوری قرار ده (که نه تنها اشیاء مادی بوسیله آن قابل رؤیت باشد، بلکه بتوانم با آن) حق تو را ببینم. (خدایا!) مرا به راه حق هدایت بنما و به راه رشد ارشاد فرما. پروردگارا! دنیا و آخرتم را نورانی و روشن گردان.» (۱۸)

۴۰- در روایت دیگری از امام صادق (علیه السلام) می خوانیم:

«این دعا را به هنگام سرمه کشیدن بخوانید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَنْ تَجْعَلَ لِي نُورًا فِي بَصْرِي، وَ الْبَصِيرَةَ فِي دِينِي، وَ الْيَقِينَ فِي قَلْبِي، وَ الْإِخْلَاصَ فِي عَمَلِي، وَ السَّلَامَةَ فِي نَفْسِي، وَ السَّعَةَ فِي رِزْقِي،

وَالشُّكْرُ لَكَ اَبَدًا مَا اَبْقَيْتَنِي (۱۹) می خواهم که: بر محمد و آل محمد درود فرستی، و چشمانم را پر نور قرار دهی، و مرا در دینم با بصیرت گردانی، و یقین را در قلب و روحم نافذ گردانی، و عملم را با اخلاص سازی، و جسم و جانم را سالم گردانی، و رزق و روزی ام را وسعت بخشی، و تا زنده ام توفیق شکرگزاری نعمتها را به من ارزانی داری!». (۲۰).
پروردگارا! توفیق شناخت معارف و احکام حیاتبخش اسلام و سپس عمل به آن و تبلیغ و ترویج صحیح آن را به ما عنایت فرما.

پی نوشت ها:

- ۱ . مستدرک الوسائل، جلد اول، ابواب آداب الحمام، باب ۲۹، حدیث ۲.
- ۲ . «قذی» (بر وزن قضا) به گفته مقاییس اللغة، مفهومی بر خلاف صفا و خلوص دارد، و به همین جهت به شیء آلوده ای که در آب بیفتد و آن را خراب کند «قذی» می گویند. و نیز به چیزهای که در چشم می افتد و چشم را ناراحت می کند «قذی» گفته می شود.
- ۳ . مستدرک الوسائل، جلد اول، ابواب آداب الحمام، باب ۳۰، حدیث اول.
- ۴ . ثواب الاعمال، صفحه ۲۲، به نقل از بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۴.
- ۱۵ . خصال، جلد ۱، صفحه ۱۶، به نقل از بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۴.
- ۶ . مکارم الاخلاق، صفحه ۴۹، به نقل از بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۶.
- ۷ . بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۵.
- ۸ . این روایت را ابن قدامه در المغنی، جلد اول، صفحه ۱۰۶ نیز از پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) نقل کرده است.
- ۹ . بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۶.
- ۱۰ . بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۷.
- ۱۱ . مجمع البحرین، جلد اول، صفحه ۲۵۱، حرف ث.
- ۱۲ . لغت نامه دهخدا، جلد ۲، صفحه ۱۰۱۰.
- ۱۳ . روضة المتقین، جلد اول، صفحه ۱۷۶.
- ۱۴ . الحدائق الناظرة، جلد ۵، صفحه ۵۷۵.
- ۱۵ . السنن الکبری، جلد ۳، صفحه ۲۴۵. شبیه این روایت در مستدرک الوسائل، جلد اول، آداب الحمام، باب ۳۰، جلد اول، نیز آمده است.
- ۱۶ . الخدائق الناظرة، جلد ۵، صفحه ۵۷۵.
- ۱۷ . وسائل الشیعة، جلد اول صفحه ۴۱۴.
- ۱۸ . فقه الرضا، به نقل از بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۵.
- ۱۹ . شخصی از ناراحتی چشمش به امام صادق (علیه السلام) شکایت کرد، آن حضرت فرمود: آیا دعائی به تو تعلیم بدهم که برای دنیا و آخرت مفید و درد چشم را تسکین دهد؟ آن شخص عرض کرد، بله، بفرمائید. حضرت فرمودند: بعد از مغرب و طلوع فجر (بعد از اذان صبح) این دعا را می خوانی. سپس دعای فوق را به آن مرد تعلیم دادند (سفینة البحار، جلد ۶، صفحه ۴۴۸).

۲۰ . مکارم الاخلاق، صفحه ۴۹، به نقل از بحار الانوار، جلد ۷۳، صفحه ۹۶

فرآوری: محمدی

بخش اخلاق و عرفان اسلامی تبیان